

Hory a podzemí Bosny

Bosna a Hercegovina je poznamenána minulostí válečného konfliktu, který zde skončil teprve v roce 1995. Stát plný nádherných hor a jeskynních prostor, z nichž mnohé stále čekají na své objevitele, nabízí svým návštěvníkům ne jeden přírodní klenot

TEXT A FOTO: DANIEL JABLONSKI

S NADMOŘSKOU VÝŠKOU

2 386 metrů je nejvyšším bodem Bosny a Hercegoviny
vrchol Bosanski Maglič

IMPOZANTNÍCH 15

živočišných druhů se vyskytuje pouze
v jeskyni Vjetrenica

ZMAPOVANÁ ČÁST

Vjetrenice je dlouhá 6,9 km, celková délka
by mohla dosahovat 15–20 km

a Hercegoviny

Bosna a Hercegovina je malý, stále mladý a v některých směrech smutně proslulý stát na severozápadě Balkánského poloostrova. Země s pohnutou minulostí, ale nadějnou budoucností, stát, který je vedle sousedního Chorvatska téměř nepozná.

NEJVĚTŠÍ PRALES NA BALKÁNĚ

↓ Vyvěračka Vrelo Bune
nedaleko Mostaru

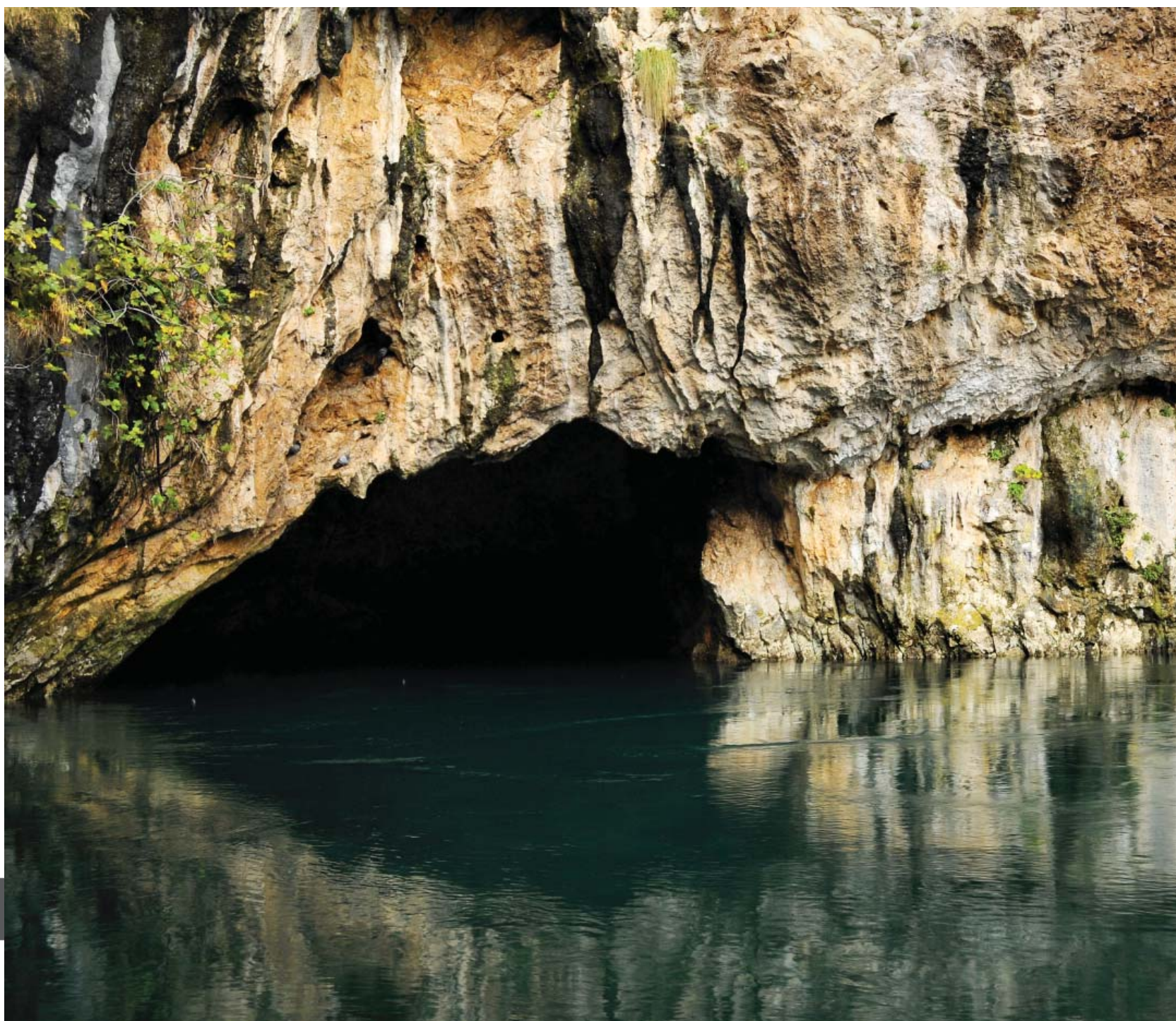
Když projíždíte Bosnou, pozoruhodným jevem, s nímž se setkáte ve středních

nadmořských výškách, jsou tzv. polje – rozsáhlé krasové sníženiny, které se objevují při povodí bosenských řek (např. Uny, Vrbasu, Bosny, Driny). Jedná se o ze všech stran uzavřená údolí, jejichž podzemí jsou zavodňována a veškerá nakumulovaná voda pak odtéká dále podzemními cestami. Proto jsou polje často využívána k zemědělským účelům jako jediná místa v jinak na živiny chudé krasové krajině.

Země nabízí mnohé přírodní zajímavosti a je těžko se rozhodovat, které z nich by měl člověk navštívit jako první. Opravdu úchvatný

národní park Sutjeska by ale neměl vynechat nikdo, kdo se bude pohybovat v jižních partiích státu. Na první pohled zde zaujmou exponované horské masívy s řídkými porosty borovic, tzv. „Flag Pine“, které deformované větrem ční ze skal na místech, kde byste tak vysoké a urostlé stromy opravdu nečekali. Tento nejstarší národní park, v Bosně založený roku 1962, dostal své jméno podle řeky, která vymodelovala zdejší kaňon. Park však nebyl vyhlášen jen kvůli přírodním krásám, ale také, podobně jako v případě severobosenského NP

mohutné podzemní vody ve Vrelo Bune vyvěrají pod téměř kolmou vápencovou stěnou

Kozara, za účelem oslavy partyzánské jugoslávské armády, která zde na jaře roku 1943 dosáhla významného vítězství.

Centrem dnešního národního parku je vesnice Tjentište, kolem které vyrostlo v 50. a 60. letech minulého století mnoho objektů masové rekreace. Hory však zůstaly a zůstávají dodnes nedotčeny. Hlavními přírodními atrakcemi jsou masívy Maglič, Volujak, Trnovački Durmitor, Bioč a jejich mnohé vrcholy, ze kterých je za jasných dní kruhový rozhled do vzdálenosti několika desítek kilometrů. Významný je i prales Peručica pod masívem Magliče, který je údajně největším nedotčeným lesním komplexem na Balkáně. Rozhodně stojí za to podívat se k úchvatně průzračnému jezeru Trnovačko, jež leží v centru jmenovaných pohoří. Jezero ve tvaru srdce se sice nachází již na straně Černé Hory, ale hranici mohou turisté v těchto místech překračovat zcela volně.

POD NEJVYŠŠÍ HOROU

V parku Sutjeska si lze udělat hned několik zastávek. Například v mís-

tech doliny Suha hned u soutěsky Prosečenica. Vesnice Suha byla za války vypálena a v jejím okolí se stále vyskytují minová pole, jak upozorňují i zdejší tabule. Avšak stezkou, která se zde klikatí podél potoka, se dostanete až k zmiňovanému Trnovačku jezeru a kdysi se tudy dalo jít také na hřeben Prijevoru či Volujaku a do pralesa Peručica. Dnes jsou ovšem všechny boční cesty zarostlé a kvůli potenciálnímu nebezpečí minimálně neprůchodné. Cesta k jezeru je však bezpečná a nabízí krásné výhledy na okolní hřebeny a soutěsky vůbec. Z plazů jsou zde hojně k vidění ještěrky zední (*Podarcis muralis*), různá věková stadia komplexu ještěrek *Lacerta viridis/bilineata* nebo užovky hladké (*Coronella austriaca*). Obojživelníky reprezentují antracitově černí mloci *Salamandra atra*, jeho příbuzný *S. salamandra* nebo pro Balkán endemický skokan *Rana graeca*.

Z vesničky Tjentište se dá dostat přímo do srdce parku. Trasa je dlouhá asi 15 km, a pokud nemáte auto, je třeba vyjít již brzy ráno a dostat se až na sedlo Dragaš ve výšce 1 260 metrů. Zde máte prales Peručica jako na dlani a daleko to není ani k vyhlídce na

↑ Turisté obdivující přirozené prostředí macarátů v jeskyni Vjetrenica

prales Peručica je zřejmě největším nedotčeným lesním komplexem na Balkáně

↑ Balkánská „Niagara“ –
vodopády Kravica

75 metrů vysoký vodopád Skakavac. Pak se proklikatíte až k menšímu sedlu a malému hřebenu s rozhlednou. Přímo nad vámi se v tu chvíli bude tyčit Bosanski Maglič, nejvyšší vrchol Bosny a Hercegoviny, jenž se svými 2 386 m působí opravdu impozantně. Okolo jsou horské louky, na kterých zjara kvetou šafrány a na podzim ocúny. Roztroušená kamenná pole a nízké jalovcové porosty napovídají, že zde z plazů narazíme na ještěrky živorodé (*Zootoca vivipara*), balkánský poddruh zmije obecné (*Vipera berus bosniensis*) nebo dokonce vzácné zmi-
Vipera ursinii.

NA PTAČÍCH CESTÁCH

Také další chráněná oblast zaujme všechny milovníky přírody, zejména však ornitology. Jmenuje se Hutovo Blato a začíná u osady Karaotok. Tento přírodní park, založený roku 1995, byl v roce 1998 zapsán Mezinárodním

sdužením na ochranu ptactva (ICBP) na listinu stanovišť ptactva celosvětového významu a spadá i do Ramsarské konvence. V jihozápadním cípu země, cca 30 km od Mostaru, je park zasazený do typicky mediteránního krasového okolí, které na ploše 7 411 ha vytváří opravdovou „zelenou oázu“. Bohaté zásoby vody řeky Krupy poskytují velký životní prostor mnoha druhům živočichů a rostlin.

Před výstavbou umělé nádrže Svitavsko jezero zde bylo registrováno na 240 druhů ptáků ze 48 rodů. Dnes se počty odhadují na 91 druhů. Důležitým faktem je, že oblastí prochází jedna ze čtyř migračních cest tažného ptactva ze střední a severní Evropy do Afriky i Asie.

ŘEKA S NEROZHODNÝM TOKEM

Kromě ptáků poskytuje Hutovo Blato útočiště údajně i 21 druhům ryb.

Nenajdeme zde však jen sladkovodní ryby, ale také představitele mořských živočichů migrujících proti proudu, nebo druhy obývající brakické vody delty řeky Neretvy. Z plazů a obojživelníků zde natrefíte na dva druhy ropuch, skokany, rosničky, želvy, užovky a v okolních kopcích rovněž na zmi-
Vipera ammodytes.

Nejen díky bohatství živočišných druhů, ale i z geomorfologického a hydrologického hlediska je Hutovo Blato jedinečné území. Vlivem několika ústíčních dolin a mnohých krasových proláklín slouží oblast jako sběrnice vody v kraje s četnými jezery a zaplavenými rameny. Je zde i jedna zajímavost, která z řeky dělá evropský unikát. Řeka Krupa, která napájí i odvádí vodu z Hutova Blata, je totiž schopna proudit oběma směry. Vysvětlení neobvyklého jevu spočívá v mírném spádu a pravidelném vysokém kolísání hladiny řeky Neretvy. Během tání sněhu v horách v severních částech Hercegoviny tlačí vzedmutá

Neretva své vodní přebytky korytem Krupy směrem k Hutovu Blatu. Vody je zde tolik, že ani během nejsušších letních dní oblast nevysychá.

JESKYNĚ VZÁCNÝCH TVORŮ

Proslulá a stále málo poznaná jsou především podzemí Dinárského krasu. Zde vévodí jeskyně Vjetrenica, v níž se vyskytuje mnoho endemických nebo velmi vzácných tvorů. K jeskyni se dostanete po bývalé vlakové trati Sarajevo–Dubrovník, která se zde klikatila po vrstevnici okolních kopců. Najdete ji u vesnice Zavala, kde jsou stále patrné stopy místních tvrdých bojů.

O jeskyni Vjetrenica se v superlativích vyjadřoval už Karel Absolon (1877–1960), významný speleolog a zakladatel vědeckého ústavu Anthropos pro výzkum pleistocenního člověka. Ve svých rozsáhlých kom-

řeka Krupa, která odvádí vodu z Hutova Blata, je schopna proudit oběma směry

pendiích jihoslovanské krasologie a biospeleologie psal o Vjetrenici jako o úžasném místě, s nímž se Moravský kras nemůže srovnávat. V jeskyni byly dodnes zaznamenány na dvě stovky různých živočišných druhů. Téměř stovka z nich jsou tvorové troglofilní (žijící pouze v prostředí jeskyň), na 15 druhů je endemických a cca 37 druhů bylo objeveno a popsáno vůbec poprvé právě ve zdejších jeskynních prostorách.

SETKÁNÍ S PODZEMNÍM ŽIVOTEM

Prostory jeskyně Vjetrenica nejsou dodnes plně probádané. Návštěvnícká trasa je zhruba kilometr dlouhá a zpřístupněných je dalších 2,47 km. Prozkoumaná délka je pak 6,9 km, ale speleologové jsou přesvědčeni, že od vstupu v Zavale pokračují jeskynní prostory dalších 15–20 km směrem k Jadranu. Rozsáhlejší prostor

naznačují i silné větry, které jeskyní procházejí a vyrážejí na povrch právě v Zavale. Tato vlastnost dokonce byla místními obyvateli v minulosti využívána jako přírodní „klimatizace“ se stabilní teplotou 11 °C a dala jeskyni ostatně i její pojmenování. Přes všechny superlativy, které jsou s Vjetrenicou spojeny, je po vstupu do ní celkový dojem trochu zklamáním. Jsou zde sice i zajímavé krápníkové útvary (slony mají asi ve

↑ Na mloky skvrnité (*Salamandra atra*) narazíme hlavně v hornatém vnitrozemí BaH, např. v NP Sutjeska, kde se vyskytuje i příbuzný druh *Salamandra atra*

inzerce

DESIGN + KOMFORT
WWW.GRISPORT.CZ

↑ Symbol Dinárského krasu macarát *Proteus anguinus*

všech jeskyních světa), ale co se týče její přísné ochrany, ta stále poněkud pokulhává.

Absolutní výška jeskynního portálu činí 268 metrů a největší dóm zvaný Cvijevićův je široký přibližně 80 metrů. Necelých 800 metrů od vchodu pak leží veliké, periodicky zaplavované jezero o délce 225 metrů a šířce 30–35 metrů. V jeho nejhlubším místě dělí hladinu ode dna čtyři metry. Další jezírka jsou již menší, ale právě v nich se můžete setkat s pozoruhodným živočichem, jímž je macarát jeskynní (*Proteus anguinus*). Tyto úžasné endemické tvory najdete jen v oblasti Dinárského krasu od Slovinska po Hercegovinu a vidět je na vlastní oči je obrovský zážitek. Ani

místní lidé, zaangażovaní do ochrany jeskyně, se netají svou citovou slabostí pro tato zvířata. Bohužel ne všichni lidé sdílejí stejný pocit a vandalismus je v některých částech jeskyně zřetelně viditelný. O to víc je potřeba chránit přirozené prostředí macarátů, protože znečištěním podzemních vod, nebo vůbec prostředí jeskyň, by tento tvor mohl postupně zmizet jako stín po zhasnutí baterky a s ním i další jedineční zástupci jeskynních prostor tohoto klenotu balkánské krasu.

BALKÁNSKÁ NIAGARA

Hydrobiologicky jsou zajímavé i další dvě lokality. Předně Blagaj, městečko, které neláká turisty ani tak na dominantu hradních zbytků Stjepangradu, tyčících se nad městem, ani na mešitu z 16. století, nýbrž na „vyvěračku“ Vrelo Bune. Dostanete se k ní z Blagaje po značkách „Tekija“, nebo „Vrelo Bune“. Když se před vámi náhle zjeví stametrová a téměř kolmá vápencová stěna, zpod níž vyvěrají za ohlušujícího burácení podzemní vody, určitě uvěříte, že zde protéká udávaných 43 000 litrů za sekundu. Zejména v porovnání s množstvím srážek, které v oblasti za rok spadnou, je to opravdu pěkné číslo. Možná i proto si toto místo

pro studium koránu vybrali místní derviši a vybudovali si zde svůj klášter – „tekija“. Každý večer můžete z drobných okének zaslechnout tlumené hlasy a sugestivní hudbu, jež atmosféru místa jen umocňuje. Do kláštera je také možné osobně nahlédnout, jelikož jeho dvůr je za poplatek přístupný veřejnosti.

Když se vydáte dál na jihozápad, nemůžete vynechat zastávku u blankytně modrých vod vodopádů Kravica. Leží na řece Trebižat a jejich 25 metrů vysoká vodní „záclona“ je z vyhlídky překrásná. Je to úžasné místo, které se faunou na přelomu jara a léta jen hemží. Dostat se zde dá směrem od Medžugorje, odkud jsou vodopády vzdáleny asi 19 km jižním směrem. Je to taková balkánská Niagara, jejíž průzračné vody poskytují mnoha živočichům útočiště ve vyprahlých subtropických letech. V okolí vodopádů můžete kromě bohatství herpetologického nalézt například štíry rodu *Euscorpius* nebo kudlanky *Mantis religiosa*.

Výše popsané oblasti jsou jen vybraným vzorkem, který v Bosně a Hercegovině můžete navštívit a poznat. Tento stát skrývá ještě mnohá nádherná místa a jenom potenciál vysokohorské turistiky je v zemi obrovský a stále čeká na své znovuoobjevení. <

RADY PRO CESTOVATELE

JAK SE TAM DOSTAT

Nejlépe vlastním autem. Od hranice ČR nebo SR po dálnici přes Maďarsko či Rakousko a Chorvatsko na hraniční přechod Gradiška je to autem do 7 hodin. Návštěva jižní Bosny a Hercegoviny se však dá spojit i s návštěvou Chorvatska. Např. z Dubrovníku jste v NP Sutjeska za cca dvě hodiny. Do Bosny se však dostanete i linkovými spoji ze Záhřebu nebo Bělehradu.

MĚNA A CENY

Bosenská konvertibilní marka nebo bosensko-hercegovská marka (BAM, dnes vlastně „konvertibilní euro“) je oficiální měnou BaH poté, co se místní představitelé Bosny, Srbska a Chorvatska nebyli schopni dohodnout na jednotné měně. Kurz je dán v poměru cca 1 euro za 1,955 BAM, za což si koupíte například půlkilový chleba nebo zmrzlinu. Další potraviny lze v supermarketech koupit trochu levněji než v ČR. Určitě je výhodné neměnit peníze v bance, ale jednoduše zajít do obchodu, koupit nějakou drobnost, zaplatit eury a přeplatek si nechat vydat ve výhodnějším kurzu přímo v BAM.

JAK CESTOVAT

Opět nejlépe vlastním vozem. Samozřejmě existují možnosti místní dopravy (často zdlouhavé a na

mnohá zajímavá místa se nedostanete) nebo pronájmu automobilu, ale vzhledem k nevelké vzdálenosti ze střední Evropy a praktičnosti vlastního vozu je tento způsob cestování po BaH optimální.

DOPORUČENÁ DOBA NÁVŠTĚVY

Obecně jsou nejlepším obdobím jarní měsíce, kdy není příliš teplo a živočichové jsou neaktivnější. Druhým nejlepším obdobím jsou měsíce od září do konce října (v mediteránních oblastech BaH). Na druhou stranu spojit poznávání BaH se zakončením v přímořském letovisku Neum v letních měsících může být také dobrou strategií.

POZOR NA MINY!

Stále aktuálním a obrovským problémem pro volnou turistiku jsou v Bosně a Hercegovině nášlapné miny. V Bosně zůstává kolem 2 000 objevených a údajně zhruba dvojnásobek neobjevených minových polí rozestých hlavně v oblasti někdejší fronty, která odpovídá zhruba současnému členění na Federaci Bosny a Hercegoviny a Republiku srbskou (viz mapa). Podle současného plánu by mělo k úplnému odminování dojít do roku 2019. Po povodních, které ovšem BaH postihly minulý rok, je situace s minami patrně složitější a dosavadní zmapování míst tak nemusí odpovídat skutečnosti.

↑ Dnešní federativní republika Bosna a Hercegovina je rozdělena na dvě, resp. tři samosprávné jednotky (entity), jakési státy ve státě, kterými jsou muslimsko-chorvatská Federace Bosny a Hercegoviny (25 989 km²), Republika srbská (25 208 km²) s vlastní policií, armádou, poštou a dokonce aeroliniemi a oběma uvedenými entitami spravovaný Distrikt Brčko (493 km²) na severu. Rozloha celé země je 51 233 km² s hlavním městem Sarajevem